

хореографом, виходячи з власного бачення і творчого індивідуального стилю, наявності ґрунтовних знань щодо класичного, народного, сучасного, бального танцю, знання національних хореографічних особливостей та культури різних народів тощо. Балетмейстер-постановник має бути наділений логікою сприйняття твору, образним мисленням, мати художній смак і відчуття міри, щоб створити професійний стилізований український народний танець.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василенко К. Ю. Лексика українського народно-сценічного танцю. К.: Мистецтво, 1971. 142 с.
2. Голдрич О. Хореографія: посібник з основ хореографічного мистецтва та композиції танцю. Львів: Край, 2003. 160с.
3. Гутник І. До проблеми стилізації народного танцю. *Збірник наукових праць «Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури»*. К.: НАКККіМ, 2009. № 22. С. 251–257.
4. Гутник І. Постановка дитячих хореографічних номерів на основі народних ігор та розваг. *Театральне та хореографічне мистецтво України в контексті світових соціокультурних процесів: матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Київ, 12–13 травня 2005 р.). КНУКіМ, 2005. С. 55–57.
5. Кривохижа А. Гармонія танцю: навчально-методичний посібник з викладання курсу «Мистецтво балетмейстера» для хореографічних відділень педагогічних університетів. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. Винниченка, 2006. 100 с.
6. Купальна Д. О. Стилізація українського народного танцю. Магістерська робота. Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, 2020. 66 с.
7. Литвиненко В. А. Становлення танцювального драматичного художнього образу у творчій роботі Павла Вірського. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*, 2014. Вип. 32. С. 254–260.
8. Павленко Р. Основні способи стилізації народного танцю. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Пуслан-Павленко.pdf>
9. Пісклова І. Особливості обробки танцювального фольклору (на прикладі сучасних постановок). *Народна творчість та етнологія*, 2015. № 5. 64–70.
10. Шевченко В. Т. Мистецтво балетмейстера в народно-сценічній хореографії: навчально-методичний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтва України. К.: ДАКККіМ, 2006. 184 с.

REFERENCES

1. Vasylenko, K. YU. (1971). *Leksyka ukraïyns'koho narodno-stsenichnoho tantsyu* [Lexicon of Ukrainian folk-stage dance]. Kyiv.
2. Holdrych, O. (2003). *Khoreohrafiya: posibnyk z osnov khoreohrafichnoho mystetstva ta kompozytsiyi tantsyu*. [Choreography: a guide to the basics of choreographic art and dance composition]. Lviv.
3. Hutnyk, I. (2005). *Do problemy stylizatsiyi narodnoho tantsyu*. [To the problem of stylization of folk dance]. Kyiv.
4. Kryvokhyzha, A. (2006). *Harmoniia tantsyu: navchal'no-metodychnyy posibnyk z vykladannya kursu «Mystetstvo baletmeystera» dlya khoreohrafichnykh viddilenn' pedahohichnykh universytetiv* [Harmony of dance: educational and methodological guide for teaching the course «The Art of the Ballet Master» for choreographic departments of pedagogical universities]. Kirovograd.
5. Kupal'na, D. O. (2020). *Stylizatsiya ukraïyns'koho narodnoho tantsyu*. [Stylization of Ukrainian folk dance]. Sumu.
6. Lytvynenko, V. A. (2014). *Stanovlennya tantsyuvал'noho dramatychnoho khudozhn'oho obrazu u tvorchiy roboti Pavla Virs'koho* [Formation of a dance dramatic artistic image in the creative work of Pavel Virskiy]. Kyiv.
7. Pavlenko, R. (2019). *Osnovni sposoby stylizatsiyi narodnoho tantsyu* [Main methods of stylization of folk dance]. URL: <https://bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2019/02/Пуслан-Павленко.pdf>
8. Pisklova, I. (2015). *Osoblyvosti obrobky tantsyuvал'noho fol'kloru (na prykladi suchasnykh postanovok)* [Peculiarities of processing dance folklore (on the example of modern productions)]. Kyiv.
9. Shevchenko, V. T. (2006). *Mystetstvo baletmeystera v narodno-stsenichniy khoreohrafiyi: navchal'no-metodychnyy posibnyk dlya vyshchyykh navchal'nykh zakladiv kul'tury i mystetstv Ukrainy* [The art of the ballet master in folk stage choreography: a teaching and methodical guide for higher educational institutions of culture and arts of Ukraine]. Kyiv.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

МУРОВАНА Ірина Володимирівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Заслужений працівник освіти України.

Наукові інтереси: професійна підготовка майбутніх фахівців в галузі хореографічного мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

MUROVANA Iryna Volodymyrivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Art Education of the Central Ukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University, Honored Worker of Education Ukrainian.

Scientific interests: professional training of future teachers-choreographers.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.

УДК 371.13:17.022.1

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-207-247-252

НЕБОРАК Катерина Олександрівна – аспірант кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2614-0358>
e-mail: buzket21@gmail.com

РОЗВИТОК МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІСТОРІЇ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах, коли освітня система України перебуває на етапі реформування та інтеграції до європейського освітнього простору, виникає дуже важлива проблема підготовки висококваліфікованих педагогів. Для успішної реалізації концептуальних засад

розвитку педагогічної освіти необхідно активізувати завдання формування моральних якостей у майбутніх вчителів як прикладів для наслідування моральної поведінки в підростаючому поколінні.

Майбутні педагоги повинні стати етичними авторитетами для своїх учнів та студентів, тому важливо забезпечити їх готовність до систематичної роботи над удосконаленням власної моральної сфери. Вирішення цих завдань вимагає активізації процесу формування морально-етичної культури у майбутніх учителів.

Оптимізація навчально-виховного процесу в підготовці підростаючого покоління, яке має бути гідним ідеї розбудови відкритого, гуманного демократичного суспільства, неможлива без вирішення проблеми удосконалення професійної і морально-психологічної підготовки вчителя до педагогічної діяльності.

Необхідність покращення системи морального виховання в освітніх установах, що відіграє важливу роль у покращенні морального становища в суспільстві, є неоспоримою. Проте, досягнення цієї мети можливе лише через вдосконалення процесу формування моральної культури майбутніх учителів, які є потенційними представниками інтелектуальної та управлінської еліти. Зважаючи на те, що мораль, моральність та етика мають дійсну силу, яка може змінити ситуацію на той же рівень, що й конкретна дія, це стає необхідною умовою успіху у покращенні моральної ситуації в суспільстві.

Морально-етична культура має велике значення для розвитку особистості, адже вона сприяє формуванню моральних цінностей та норм поведінки, які є важливими у житті кожної людини. Особлива увага приділяється використанню інтерактивних методів навчання, які дозволяють студентам активно брати участь у навчальному процесі та розвивати морально-етичні якості.

У статті зазначено про необхідність удосконалення кваліфікації викладачів у питаннях морально-етичного виховання студентів. Для досягнення цієї мети потрібно проводити спеціальні семінари та тренінги, які допоможуть викладачам краще зрозуміти проблематику та ефективніше працювати зі студентами.

У цілому, стаття присвячена актуальній проблемі формування морально-етичної культури майбутніх учителів історії, що є важливим елементом професійної підготовки педагогів. Вона містить важливі рекомендації та практичні поради для викладачів та студентів, які здійснюють підготовку до майбутньої педагогічної діяльності.

Ключові слова: морально-етична компетентність, моральна свідомість, світогляд, цінності, національні традиції, громадянська свідомість, толерантність.

NEBORAK Kateryna Oleksandrivna –
postgraduate student
of the Department of Pedagogy and Special
Education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State
Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-2614-0358>
e-mail: buzket21@gmail.com

DEVELOPMENT OF MORAL AND ETHICAL CULTURE OF FUTURE HISTORY TEACHERS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION

In modern times, when the Ukrainian education system is undergoing reforms and integration into the European educational space, the important problem of preparing highly qualified teachers arises. To successfully implement the conceptual principles of the development of pedagogical education, it is necessary to activate the task of forming moral qualities in future teachers as examples for the imitation of moral behavior in the younger generation.

Future teachers should become ethical authorities for their students and pupils, so it is important to ensure their readiness for systematic work on improving their own moral sphere. Solving these tasks requires activating the process of forming a moral and ethical culture in future teachers.

Optimization of the educational process in the preparation of the younger generation, which should be worthy of the idea of building an open, humane democratic society, is impossible without solving the problem of improving the professional and moral-psychological training of the teacher for pedagogical activities.

The necessity of improving the system of moral education in educational institutions, which plays an important role in improving the moral state of society, is undeniable. However, achieving this goal is only possible through the improvement of the process of formation of the moral culture of future teachers, who are potential representatives of the intellectual and managerial elite. Given that morality and ethics have real power that can change the situation to the same level as a concrete action, this becomes a necessary condition for success in improving the moral situation in society.

The moral and ethical culture is of great importance for personal development as it promotes the formation of moral values and behavioral norms that are essential in the life of every individual. Special attention is given to the use of interactive teaching methods, which allow students to actively participate in the learning process and develop moral and ethical qualities.

The article emphasizes the need to improve the qualifications of teachers in the issues of moral and ethical education of students. To achieve this goal, special seminars and trainings are necessary, which will help teachers better understand the problems and work more effectively with students.

Overall, the article is dedicated to the pressing problem of forming moral and ethical culture of future history teachers, which is an important element of the professional preparation of educators. It contains important recommendations and practical advice for teachers and students who are preparing for future pedagogical activities.

Key words: moral and ethical culture, moral consciousness, worldview, values, national traditions, civic consciousness, tolerance.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Потреба передавати досвід та знання підростаючим поколінням, яка виникла у сучасному суспільстві, створила необхідність в системі навчання майбутніх вчителів та породила новий вид соціальної діяльності – професійну педагогічну діяльність. Елементи педагогічної етики з'явилися разом із становленням педагогічної діяльності як окремої соціальної функції.

Принципи морально-етичної культури визначають погляд майбутнього вчителя історії на

суспільство та його розвиток, на батьківщину та людей, на працю та соціальну власність, на людину та колектив.

Формування особистості вчителя є важливішим у становленні професіонала, що володіє спеціальними знаннями в певній галузі педагогічної діяльності. Немає сумнівів у тому, що успішність професійної підготовки у вузі залежить від розвитку професійно значущих особистісних якостей, а недостатній розвиток таких якостей у певній групі студентів може стати причиною недостатньої професійної успішності.

Більшість особистісних якостей, що дозволяють передбачати характер взаємодії між особистістю і педагогічною професією, формуються ще в шкільні роки.

Проблема розвитку морально-етичної культури майбутніх вчителів історії є актуальною у сучасному освітньому середовищі. З одного боку, ця проблема постає внаслідок зміни соціальних вимог до майбутніх вчителів історії. Суспільство потребує вчителів, які не тільки мають високі професійні знання, але й володіють морально-етичними якостями, що дозволяють їм бути моральними авторитетами для своїх учнів.

З іншого боку, розвиток морально-етичної культури майбутніх вчителів історії пов'язана зі зміною цінностей в суспільстві та зміною соціальної парадигми. Сьогодні більшість людей розуміє важливість морально-етичних якостей та культури в будь-якій професії, включаючи професію вчителя.

Нарощування культури моралі та етики майбутніх вчителів історії є важливою умовою успішної професійної діяльності вчителів, а також передумовою розвитку суспільства в цілому. Оскільки вчителі історії займаються формуванням ціннісних орієнтацій та морально-етичного світогляду молодого покоління, важливо, щоб вони мали високий рівень морально-етичної культури. Це дозволить їм впливати на молодь позитивно та сприяти формуванню здорового та етичного суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових праць з питань морально-етичної культури майбутніх учителів історії демонструє високу актуальність цієї проблеми. У дослідженнях вчених з'являється все більше доказів того, що морально-етична свідомість вчителя має важливе значення у вихованні молодого покоління.

У науково-педагогічній літературі накопичено значний досвід дослідження особливостей морально-етичної культури учителя. Це, насамперед праці В. Андрущенко, Л. Грінберг, А. Донцов, Л. Москальова, О. Панасюк. Всі ці автори досліджують питання формування моральної культури вчителя і розвитку особистості вчителя в сучасних умовах. Вони досліджують, яким чином морально-етична культура може бути відображена в процесі професійної підготовки вчителів і як вона може бути забезпечена. І. Бех, О. Кучерявий, О. Пономарьов, розглядають ефективні шляхи забезпечення майбутніх учителів поглибленими знаннями про морально-етичну свідомість в процесі професійної підготовки, досліджують технології морального виховання майбутніх вчителів. Всі ці питання пов'язані з практичною реалізацією моральної свідомості вчителя і відображають актуальні проблеми освіти в Україні.

А. Булла досліджує педагогічні навчальні заклади та методи підготовки майбутніх вчителів історії, висвітлює історію формування цієї професії та важливість розвитку морально-етичної культури учительського колективу.

Водночас огляд наукової літератури засвідчив, що формування морально-етичної компетентності майбутніх викладачів потребує подальшого вивчення.

Метою статті є розгляд проблеми розвитку морально-етичної культури майбутніх учителів історії та визначення шляхів підвищення рівня моральності та етики майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному суспільстві актуальним є питання морально-етичного виховання майбутніх вчителів історії. Це пов'язано зі суперечностями, які існують між потребами суспільства у високопрофесійних фахівцях, які можуть ефективно працювати в складних соціально-економічних умовах, і недостатньою підготовкою вчителів історії у закладах вищої освіти до самовдосконалення на моральних засадах.

Також існує необхідність в особистісній активності випускників педагогічних вузів для ефективної учительської діяльності, але недостатньо засобів мотивації для її формування у студентів. У зв'язку з цим, дослідження та розв'язання зазначеної проблеми є дуже важливими та доцільними [1, с. 58].

Особливу важливість та складність процесу виховання конструктивних засад організації професійної взаємодії випускника вищої школи відчують багато людей. Проте, у сучасній педагогічній науці та практиці є недостатня кількість ефективних засобів, які можуть забезпечити успішний процес формування таких засад [11, с. 360].

Морально-етична культура вчителя – це комплекс особистісних якостей, знань, умінь та навичок, що включає в себе вміння орієнтуватися на морально-етичні цінності, дотримання правил етичної поведінки у професійній діяльності, високий рівень самосвідомості та відповідальності за свої вчинки та рішення. Культура моральної поведінки вчителя базується на глибокому розумінні та внутрішньому усвідомленні принципів моралі та етики, що дозволяє вчителю не тільки наслідувати етичні стандарти, але й вибудовувати їх у своєму житті та професійній діяльності [13, с. 375].

В своїх працях А. Донцов розкриває сутність моральної культури як складової частини професійної культури вчителя. Наголошує на тому, що моральна культура вчителя включає у себе систему моральних цінностей, норм і правил поведінки, що регулюють міжособистісні відносини вчителя з учнями, батьками, колегами, адміністрацією та суспільством в цілому.

Також зазначає, що моральна культура вчителя передбачає високу моральну самосвідомість, відповідальність за свої вчинки, повагу до прав і свобод людини, а також здатність діяти відповідно до встановлених моральних норм та цінностей [6, с. 81-82].

А. Донцов виділяє п'ять основних складових моральної культури вчителя: моральна свідомість, моральний досвід, моральні почуття, моральні якості та моральні навички. Та стверджує, що розвиток цих складових є надзвичайно важливим для формування моральної культури вчителя, що в свою чергу забезпечує успішне виконання професійних обов'язків та взаємодію зі студентами, батьками, колегами та іншими учасниками освітнього процесу [6, с. 94].

Моральна свідомість – це конкретний вид індивідуальної та суспільної свідомості, який спрямований на усвідомлення ціннісних аспектів взаємин між людьми та їх діями, відповідно до морально-етичних норм та принципів, що є прийнятими в суспільстві. Культура моральної свідомості особистості включає культуру етичного мислення та культуру моральних почуттів. Основним джерелом культурного потенціалу моральної свідомості є культура етичного мислення. Оптимальність прийняття моральних рішень та розв'язання моральних конфліктів є критерієм

культури етичного мислення. Моральна свідомість має базуватися не лише на розумових аргументах, але й на силі почуттів. І саме перетворені та відшліфовані моральністю почуття людини є могутнім фактором перетворення етичних знань на моральні вчинки [8, с. 138].

Б. Жебровський підкреслює, що професійна етика є невід'ємною складовою роботи вчителя і відповідає за його моральний статус у суспільстві. Він описує основні принципи педагогічної етики, які повинні дотримуватись вчителі, зокрема, принципи справедливості, чесності, толерантності, доброзичливості та інші [14, с. 65].

Розвиток морально-етичної компетентності майбутніх учителів історії передбачає комплексні заходи, які повинні бути забезпечені в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

По-перше, викладачі повинні бути прикладом гідної поведінки, відповідальності та професійної майстерності. Учні повинні мати змогу побачити в своїх наставниках зразок моральної та етичної поведінки, а не лише отримувати від них теоретичні знання.

По-друге, важливо розробити курси, присвячені морально-етичним проблемам вчителів історії, які повинні бути обов'язковими для майбутніх педагогів. У рамках цих курсів студенти повинні вивчати етичні принципи поведінки, професійну етику, проблеми міжособистісних взаємин між учнями та педагогами. Також доцільно організовувати дискусії, дебати, групові заняття, що спрямовані на формування морально-етичної культури майбутніх викладачів історії.

По-третє, важливо стимулювати саморозвиток студентів у цій сфері. Для цього можна проводити майстер-класи з психології, ділитися з досвідом роботи вчителів, які здійснюють педагогічну діяльність з високою моральною свідомістю. Такі заходи можуть допомогти студентам зрозуміти важливість моральної та етичної культури в професії вчителя історії [10, с. 96].

Крім того, важливо забезпечити можливість студентам застосовувати свої знання на практиці. Для цього доцільно включати студентів до роботи з учнями шкіл, організовувати практики та стажування. Така практика дозволить студентам познайомитися з проблемами, які виникають у роботі вчителів історії, та дізнатися, як вирішувати конфліктні ситуації [9, с. 298].

Технологія морального виховання майбутніх вчителів, була розроблена О. Панасюком, яка базується на таких основних принципах: особистісний підхід, соціалізація, взаємодія, активність, наочність, науковість та системність. За допомогою цієї технології, майбутні вчителі зможуть навчитися бути взірцями моральності для своїх учнів, розвивати свої особистісні якості та підвищувати рівень своєї професійної майстерності. Ключовим елементом цієї технології є поєднання теоретичних знань та практичних навичок у педагогічній діяльності, що дає змогу реалізувати моральний потенціал майбутнього вчителя [12, с. 103-104].

Слід зазначити, що розвиток культури моральної поведінки майбутніх учителів історії є важливою складовою підготовки кваліфікованих фахівців. Викладачі, які працюють з молодими людьми, мають бути гідними прикладом у сфері моральної та етичної поведінки. Тому заклади вищої освіти мають

забезпечувати всі необхідні умови для розвитку цих якостей у студентів, які в подальшому стануть вчителями історії. Тільки в такий спосіб можна забезпечити виховання наступного покоління з високою моральною культурою і відповідальністю за свої вчинки [5, с. 58].

Найважливішим завданням в розвитку морально-етичної компетентності майбутніх учителів історії є формування у студентів світогляду, який базується на загальнолюдських цінностях. Зокрема, у процесі викладання історії важливо навчати студентів критично мислити, розуміти історичний контекст подій та процесів, а також усвідомлювати взаємозв'язок між минулим і сучасністю. Це сприятиме розвитку у студентів поваги до культурних та національних традицій, збереженню історичної пам'яті та формуванню громадянської свідомості [7, с. 245].

Вчитель історії відіграє важливу роль у формуванні свідомого громадянина, який розуміє важливість демократії, прав людини та інших моральних та етичних принципів.

Світогляд майбутнього вчителя історії сприяє формуванню громадян, які здатні розуміти важливість історичних подій, розвивати критичне мислення, вміти аналізувати інформацію та приймати рішення, що враховують етичні та моральні аспекти. Це важливо для створення здорового та сильного громадянського суспільства [4, с. 231].

Потрібно використовувати інтерактивні методи навчання, які сприяють розвитку творчих та аналітичних здібностей у студентів, формуванню навичок самостійного пошуку та аналізу інформації. Зокрема, доцільно проводити дискусії, групову роботу, проекти, які дозволяють студентам долучитися до вирішення конкретних проблем та завдань, що стосуються історії. Проводити різноманітні тренінги та семінари, присвячені питанням моральної та етичної поведінки в професійній діяльності вчителя історії. На таких заняттях студенти можуть отримати історичні навички у вирішенні етичних проблем, які можуть виникати в їхній професійній діяльності, а також вчитися спілкуватися з учнями, батьками та колегами з урахуванням моральних та етичних норм [13, с. 374-376].

Можна виділити основні підходи до формування морально-етичної культури майбутнього вчителя історії:

1. Приклад викладача: викладач повинен бути прикладом для своїх студентів в плані моральних та етичних стандартів. Він має відповідати за свої дії та вчинки перед студентами.
2. Ціннісне виховання: викладач повинен надавати студентам можливість зрозуміти та оцінити важливість моральних та етичних стандартів в навчанні та в їх подальшому житті.
3. Активна педагогічна діяльність: викладач повинен стимулювати студентів до розвитку морально-етичного виховання та надавати можливості для їх реалізації.
4. Соціальний досвід: викладач повинен надавати студентам можливість здобути соціальний досвід, який є важливим для розвитку морально-етичної культури.
5. Самоаналіз та саморозвиток: викладач повинен надавати студентам можливість проводити самоаналіз своєї морально-етичної культури та займатися саморозвитком у цій сфері.

Важливо також забезпечити, щоб морально-етична культура майбутнього вчителя історії не була відокремлена від навчального процесу. Вона має бути частинкою усього навчального процесу та вбудована в програму підготовки вчителя.

Окрім того, важливо підтримувати міжнаціональну та міжкультурну толерантність у студентів, навчати їх поважати та розуміти різноманітні культури, традиції та світогляди. Це дозволить студентам бути відкритими до різних поглядів та думок, а також сприятиме їхньому професійному розвитку у майбутньому.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, можна зробити висновок, що формування морально-етичної культури майбутніх учителів історії через освітнє середовище вищого навчального закладу є важливою складовою їх професійної підготовки. Розвиток моральних та етичних якостей майбутніх педагогів є необхідною умовою їх успішної професійної діяльності та взаємодії зі суспільством. Національні традиції та громадянська свідомість є важливими складовими формування морально-етичної культури майбутніх учителів історії. Важливим аспектом формування морально-етичної компетентності майбутніх учителів історії є розвиток толерантності та поваги до різних культур та світоглядів. Розвиток моральності майбутніх учителів історії є складним та багатограним процесом, який вимагає зусиль і з боку навчального закладу, і з боку студентів. Проте, успішне формування цієї компетентності має важливе значення для підготовки висококваліфікованих та морально-етично свідомих учителів.

Тому, заклади вищої освіти мають брати на себе відповідальність за формування в учасників освітнього процесу цінностей, національних традицій, громадянської свідомості та толерантності, які відповідають вимогам сучасного суспільства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко В., Табачук І., Формування особистості вчителя в сучасних умовах. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1 (10). С. 58–59.
2. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 1997. № 1. С. 124–129.
3. Бех І. Д. Ціннісна система у розвитку особистості. *Вісник Полтавського державного педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка*: Зб. наук. праць. Випуск 1 № 5. Полтава, 1999. С. 13–20.
4. Булда А. А. Практична підготовка вчителів історії в педагогічних навчальних закладах України (етапи і особливості). К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 1999. 498 с.
5. Грінберг Л. Г. Сутність та специфіка моральної культури. Питання моральної культури. Під ред. В. Жямайтисю. В., 1981. С. 58–59.
6. Донцов А. В. Моральна культура вчителя. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2008. 240 с.
7. Кучерявий О. Г. Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти: навчальний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово», 2014. 440 с.
8. Лаптенюк А. С. Моральна культура суспільства : Монографія НІО. Мн.: НДЮ, 1999. 202 с.
9. Москальова Л. Ю. Значення сакрального мистецтва для етико-моральної підготовки особистості (історичний аспект). *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія : Зб. наук. Праць. Вип. 21. Редкол.: М.І. Сметанський (голова) та ін. Вінниця: ПП «Єдельвейс і К.», 2007. С. 297–301.
10. Москальова Л. Ю. Модель виховання морально-етичної культури майбутніх учителів у процесі професійної

підготовки. Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. праць. гол. ред. Г. П. Шевченко. Луганськ : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2009. Вип. 1 № 30. С. 93–103.

11. Москальова Л. Ю. Виховання морально-етичної культури майбутніх учителів у вищих закладах освіти. Українська освіта у світовому просторі: II міжнар. конгрес, К., 2007. С. 360–361.

12. Панасюк О. Технологія морального виховання майбутніх учителів : монографія. Луцьк : Твердиня, 2010. 178 с.

13. Пономарьов О. С. Етика професійної діяльності викладача вищої школи. *Наука і освіта: Збірник наук. праць*. Харків: НТУ „ХПІ”, 2004. С. 373–380.

14. Професійна етика вчителя: час і вимоги. За заг. ред. Б. М. Жебровського. К., 2000. 78 с.

REFERENCES

1. Andrushchenko, V., Tabachuk, I. (2005). Formuvannya osobystosti vchytelya v suchasnykh umovakh [Formation of a teacher's personality in modern conditions]. *Politychnyy menezhment*. № 1 (10). S. 58–59. [in Ukrainian].
2. Bekh, I. D. (1997). Dukhovni tsinnosti v rozvytku osobystosti [Spiritual values in personality development]. *Pedahohika i psykholohiya*. № 1. S. 124–129. [in Ukrainian].
3. Bekh, I. D. (1999). Tsinnisna sistema u rozvytku osobystosti [Value system in personality development]. *Visnyk Poltav's'koho derzhavnoho pedahohichnoho instytutu im. V. H. Korolenka: Zb. nauk. prats'*. Vypusk 1 (5). Poltava, S. 13–20. [in Ukrainian].
4. Bulda, A. A. (1999). Praktychna pidhotovka vchyteliv istoriyi v pedahohichnykh navchal'nykh zakladakh Ukrainy (etapy i osoblyvosti) [Practical training of history teachers in pedagogical educational institutions of Ukraine (stages and features)]. K.: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova. 498 s. [in Ukrainian].
5. Hrinberh, L. H. (1981). Sutnist' ta spetsyfika moral'noyi kul'tury [The essence and specifics of moral culture]. *Pytannya moral'noyi kul'tury*. Pid. red. V. Zhyamayytisu. V., S. 58–59. [in Ukrainian].
6. Dontsov, A. V. (2008). Moral'na kul'tura vchytelya [Moral culture of the teacher]. KH. : KHNU imeni V. N. Karazina, 240 s. [in Ukrainian].
7. Kucheryavyi, O. H. (2014). Pedahohika: osobystisno-rozvyval'ni aspekty: navchal'nyy posibnyk [Pedagogy: personal and developmental aspects: study guide]. Kyiv: Vydavnychyy dim «Slovo», 440 s. [in Ukrainian].
8. Laptenuk, A. S. (1999). Moral'na kul'tura suspil'stva [Moral culture of society]. Monohrafiya NIO. Mn.: NDO, 202 s.
9. Moskal'ova, L. YU. (2007). Znachennya sakral'noho mystetstva dlya etyko-moral'noyi pidhotovky osobystosti (istorychnyy aspekt) [The importance of sacred art for the ethical and moral training of the individual (historical aspect)]. *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. Kotsyubyns'koho*. Seriya: Pedahohika i psykholohiya : Zb. nauk. prats'. L.YU. Moskal'ova. Vyp.21. Redkol.: M.I. Smetans'kyy (holova) ta in. Vinnytsya: PP «Yedel'veys i K.», S. 297–301. [in Ukrainian].
10. Moskal'ova, L. YU. (2009). Model' vykhovannya moral'no-etychnoyi kul'tury maybutnikh uchyteliv u protsesi profesynoyi pidhotovky [The model of moral and ethical culture education of future teachers in the process of professional training]. *Dukhovnist' osobystosti: metodolohiya, teoriya i praktyka* : zb. nauk, prats'. hol. red. H. P. Shevchenko. Luhans'k : Vyd-vo SNU im. V. Dalya, Vyp. 1 № 30. S. 93–103. [in Ukrainian].
11. Moskal'ova, L. YU. (2007). Vykhovannya moral'no-etychnoyi kul'tury maybutnikh uchyteliv u vyschychkh zakladakh osvity [Education of moral and ethical culture of future teachers in higher education institutions]. *Ukrayins'ka osvita u svitovomu prostori: II mizhnar. konhres*, K., S. 360–361.
12. Panasyuk, O. (2010). Tekhnolohiya moral'noho vykhovannya maybutnikh vchyteliv [Technology of moral education of future teachers: monograph] : monohrafiya. Luts'k : Tverdnyia, 178 s.
13. Ponomar'ov, O. S. (2004). Etyka profesynoyi diyal'nosti vykladacha vyshchoyi shkoly [Ethics of the professional activity

of a teacher of a higher school]. Nauka i osvita: Zbirnyk nauk. prats'. Kharkiv: NTU „KHP”, S. 373–380. [in Ukrainian].

14. Profesijna etyka vchytelya: chas i vymohy [Professional ethics of a teacher: time and requirements]. / Za zah. red. V. M. Zhebrows'koho. K., 2000. 78 s. [in Ukrainian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

НЕБОРАК Катерина Олександрівна – аспірант кафедри педагогіки та спеціальної освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: розвиток морально-етичної культури майбутніх учителів історії в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

NEBORAK Kateryna Oleksandrivna – postgraduate student of the department pedagogy and special education of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Research interests: development of moral and ethical culture of future history teachers in the educational environment of a higher education institution.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.

УДК 374.017.4

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-207-252-256

ОПАРІН Дмитро Володимирович –

магістрант кафедри позашкільної освіти

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9451-5117>

e-mail: 21ipf.d.oparin@std.npu.edu.ua

ШЕВЧЕНКО Олександр Анатолійович –

викладач кафедри позашкільної освіти

Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0881-0326>

e-mail: o.a.shevchenko@npu.edu.ua

**МОДЕЛЬ ГРОМАДСЬКОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ГУРТКАХ
ГУМАНІТАРНОГО НАПРЯМУ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

У статті актуалізується проблема розвитку громадянського суспільства та громадянського виховання молоді як важливого педагогічного напрямку в сучасних умовах. Подано огляд нормативно-правового забезпечення, що відображає державну політику у сфері розвитку громадянського суспільства, а також висвітлені результати аналізу останніх досліджень, які показують, що основна увага у останні роки приділяється вивченню проблем формування громадянської компетентності школярів. При цьому констатовано, що питання системного впровадження громадянського виховання у закладах позашкільної освіти не висвітлені у наукових дослідженнях. Мета дослідження полягає у обґрунтуванні сучасного стану громадянського виховання учнівської молоді та моделі його реалізації в умовах гуртків гуманітарного напрямку позашкільної освіти. Розкрита сутність і значення громадянського виховання у контексті загального розвитку особистості. Дослідження наявного стану розвитку громадянської компетентності серед молоді показало його незадовільність. Проаналізована сукупність проблем, які спричиняють низьку ефективність громадянського виховання дітей і молоді в Україні. У статті обґрунтовується потенціал гуртків гуманітарного напрямку позашкільної освіти у напрямку громадянського виховання дітей і молоді, а також подається структура комплексної моделі громадянського виховання у гуртках гуманітарного напрямку, метою якої було визначення методологічного підходу до вирішення проблеми розвитку громадянської компетентності школярів з позиції особистісно-орієнтованого, ціннісного і діяльнісного підходів. Запропонована модель розкриває сутність організаційно-педагогічної діяльності у напрямку громадянського виховання відповідно до системи компонентів: цільового, змістового, операційно-діяльнісного, критеріального і результативного. Надається обґрунтування системи цілей освітньо-виховного процесу у гуртках гуманітарного напрямку у сфері громадянського виховання (стратегічних, тактичних та оперативних), педагогічних принципів і цінностей, змістових орієнтирів, організаційних форм, критеріїв та показників для оцінки досягнення поставлених цілей.

Ключові слова: гуманітарний напрям позашкільної освіти, громадянське виховання, громадянська компетентність, гурткова робота, позашкільна освіта, педагогічна модель.

OPARIN Dmytro Volodymyrovych –

graduate student of the department of after-school education

Dragomanov Ukrainian State University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-9451-5117>

e-mail: 21ipf.d.oparin@std.npu.edu.ua

SHEVCHENKO Oleksandr Anatoliyovych –

teacher of the department of after-school education

Dragomanov Ukrainian State University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0881-0326>

e-mail: o.a.shevchenko@npu.edu.ua

**MODEL OF PUBLIC EDUCATION IN HUMANITARIAN GROUPS
OF AFTERSCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS**

The article updates the problem of the development of civil society and civic education of youth as an important pedagogical direction in modern conditions. An overview of regulatory and legal support reflecting state policy in the field of civil society development is provided. The